

5. Ануфрієв М.І. Основні напрямки кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України: організаційно-правовий аспект: монографія / М.І. Ануфрієв. – Х.: Вид-во НУВС, 2001. – 238 с.

Ключко А.Н. Административно-правовые основы профориентационной работы и профессионального отбора в системе подготовки кадров ОВД Украины.

Обосновывается необходимость надлежащей профориентационной работы и профессионального отбора в органах внутренних дел как средства преодоления проблем текучести персонала органов внутренних дел и повышения эффективности работы данного правоохранительного органа.

Ключевые слова: органы внутренних дел, профориентационная работа, кадры, профессиональный отбор, нормативно-правовые акты.

Klochko A.N. The Administrative-Legal Principles of Vocational Guidance Work and Professional Selection in the System of preparing of Cadres in the Organs of Internal Affairs of Ukraine.

The necessity of the proper vocational guidance work and professional selection in the organs of internal affairs as means of overcoming the problems of personnel fluctuation in the organs of internal affairs and increasing of work effectiveness of this law enforcement authority are grounded.

Key words: organs of internal affairs, vocational guidance job, cadres, professional selection, normative-legal acts.

Стаття надійшла 23 березня 2012 р.

УДК 342.95: 347.99

М.В. Ковалів

ОСОБЛИВОСТІ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СУДУ В УКРАЇНІ

Розглядаються особливості принципів забезпечення особистої безпеки працівників суду в Україні. Розкриваються основні принципи особистої безпеки, які мають як загальні, так і спеціальні ознаки, що притаманні для кожного виду правоохоронної діяльності.

Ключові слова: забезпечення особистої безпеки, принципи, працівники суду, правоохоронні органи.

Постановка проблеми. Реформування державного та політичного устрою в Україні, розвиток демократії, пріоритетність прав і сво-

бод людини над державними інтересами, зміни в економіці, зміцнення правових основ державного і суспільного життя передбачають вдосконалення фундаментальних принципів діяльності судової гілки влади.

Особливої уваги заслуговують проблеми забезпечення особистої безпеки працівників суду та правоохоронних органів. Ці особи виконують важливу функцію держави щодо захисту прав і свобод громадян та контролю за дотриманням чинного законодавства. Маємо на увазі правове, кадрове і матеріальне забезпечення суду, прокуратури та інших органів, які охороняють і забезпечують права громадян. Особливо важливим серед них є суд, який реалізує у своїй діяльності принцип рівності сторін, незалежності, змагальності, права оскарження прийнятого рішення.

Стан дослідження. Концептуальні основи проблеми особистої безпеки, правового захисту працівників суду під час їхньої професійної діяльності досліджували провідні науковці: В.Г. Андросюк, О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, І.П. Голосніченко, В.В. Гриценко, А.В. Гутник, С.К. Делікатний, М.В. Коваль, Т.О. Коломієць, В.В. Лисенко, В.Т. Маляренко, П.В. Мельник, Н.Р. Нижник, О.І. Остапенко, В.Д. Сущенко, В.О. Шамрай, Г.О. Юхновець та ін.

Г.О. Юхновець визначає особисту безпеку як «систему організаційно-правових, фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника органів внутрішніх справ і підтримувати високий рівень ефективності його професійних дій. Особиста безпека, перш за все, базується на достатньому рівні професійно-психологічної готовності працівника» [1, с. 11].

Метою статті є висвітлення питань забезпечення особистої безпеки працівників суду в Україні.

Виклад основних положень. У наукових виданнях приділяється увага проблемі забезпечення особистої безпеки працівників суду та правоохоронних органів, а також визначаються основні засади, які мають як загальні ознаки, так і певні особливості, притаманні для кожного виду правоохоронної діяльності.

Важливе місце в системі особистої безпеки займають основні вихідні положення – принципи. О.М. Балинська і Т.З. Гарасимів визначають принципи організації і діяльності органів держави як відповідні засади, незаперечні вимоги, висунуті до формування і функціонування державних органів. Серед основних принципів організації та діяльності державного апарату виокремлюють:

- 1) пріоритет прав і свобод людини;
- 2) єдність і поділ влади;
- 3) верховенство права;
- 4) законність;
- 5) ієрархічність;
- 6) організаційно-правова єдність діяльності державних органів і посадових осіб;
- 7) виборність і призначуваність на посаду;
- 8) демократизм методів і стилю роботи;
- 9) колегіальність і єдиноначальність;
- 10) гласність і врахування громадської думки;
- 11) професійна компетентність;
- 12) право рівного доступу до державної служби;
- 13) економічність, програмування, науковість [2, с. 94–95].

Пріоритет прав людини, на думку українських вчених Ю. Грошового, О. Копиленка, М. Цвіка, зумовлений правовими підходами щодо міжнародного-правового захисту прав людини, які охоплюють дедалі ширше коло відносин, і може бути зведений до таких елементів:

- 1) права людини – це певним чином унормована її свобода;
- 2) права людини – це певні її потреби та інтереси;
- 3) права людини – це її вимоги до надання певних благ, адресовані суспільству, державі, законодавству;
- 4) права людини – це певний вид (форма існування, спосіб прояву) моралі [3, с. 143–144].

На думку С.В. Шевчука, в основі розуміння прав людини є її універсальний характер, що безпосередньо пов'язаний із природою [4, с. 13].

Принципи державної політики у сфері прав людини визначають:

- 1) визнання прав і основних свобод людини і громадянина такими, що дані людині від народження і є невід'ємними;
- 2) забезпечення верховенства прав і основних свобод людини у відносинах із державою;
- 3) забезпечення рівності всіх людей перед законом і судом;
- 4) визнання верховенства права, за яким проголошення і реалізація прав і основних свобод людини і громадянина ґрунтується лише на законі;
- 5) недопущення звуження змісту та обмеження проголошених Конституцією України прав і основних свобод людини і громадянина;

б) визнання презумпції особистої свободи людини відповідно до принципу, згідно з яким дозволено все, крім того, що прямо забороняється законом;

7) визнання обмеженості свободи держави, її органів і посадових осіб відповідно до принципу, згідно з яким дозволено лише те, що прямо передбачається законом.

Пріоритет прав і свобод людини безпосередньо пов'язаний із верховенством права та законністю. Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою відображена в Конституції України.

Принцип законності посідає чільне місце серед принципів адміністративно-правового забезпечення особистої безпеки працівників суду в Україні.

Законність – це точне і неухильне дотримання законів та інших підзаконних актів усіма суб'єктами суспільних відносин [5, с. 167]. Дія принципу законності закладає основу розбудови правової держави, гарантує функціонування державного управління взагалі та адміністративно-правового регулювання забезпечення особистої безпеки працівників суду зокрема, заснованого на законі.

Переходячи до характеристики змісту принципу гласності і врахування громадської думки щодо діяльності правоохоронних органів та суду у забезпеченні особистої безпеки працівників суду, доцільно виходити з положення, що основні напрями діяльності формуються у площині взаємовідносин між суспільством і суб'єктами забезпечення особистої безпеки. Вони виступають безпосереднім засобом реалізації загальних принципів та повніше розкривають природу формування і функціонування правоохоронних органів, наголошуючи на їх місці та ролі у правовій системі заходів забезпечення безпеки працівників суду. До основних напрямів регулювання взаємовідносин

працівників суду та правоохоронних органів можна віднести такі чинники, як:

- обмеженість щодо втручань міліції та служби безпеки в громадське й особисте життя людини;
- повнота прав і свобод громадян у адміністративно-правовій сфері;
- оптимальне доповнення та врівноваження державно-владних повноважень правоохоронних органів з повноваженнями органів судів у сфері забезпечення особистої безпеки працівників суду.

Зазначені чинники мають пріоритетне галузеве значення і певний зміст.

Обмеженість втручання міліції у громадське й особисте життя людини полягає у законному встановленні тієї межі, до якої втручання органів у відповідну діяльність продиктоване в конкретних історичних умовах інтересами народу України, після чого це втручання перестає бути необхідним, оскільки воно сковує дію механізмів соціальної регуляції, порушує нормальні процеси, що відбуваються в суспільстві, і знижує ефективність діяльності правоохоронних органів та суду.

Принцип оптимізації адміністративно-правового забезпечення особистої безпеки працівників суду означає необхідність розбудови системи управління відповідно до зовнішніх та внутрішніх чинників, які на неї впливають, а також забезпечення можливості гнучкого реагування на плинність зовнішнього середовища. Зокрема, до зовнішніх чинників впливу на систему адміністративно-правового регулювання забезпечення особистої безпеки працівників суду слід віднести особливості функціонування системи органів державної влади, взаємовідносини між різними гілками влади в особі відповідних державних органів, правовий режим, геополітичну ситуацію, стан економічного розвитку держави, життєвий рівень населення тощо. До внутрішніх чинників належать: особливості побудови організаційної структури системи уповноважених державних органів; стан кадрового забезпечення спеціальних підрозділів міліції «Грифон» та відповідних підрозділів служби безпеки; рівень технічного та фінансового забезпечення діяльності тощо.

Принцип комплексності нерозривно пов'язаний із принципом оптимізації і означає, що дія системи органів адміністративно-правового регулювання забезпечення особистої безпеки працівників суду спрямована на виконання єдиної мети – забезпечити становлення в Україні судівництва як єдиної системи судового устрою та судочин-

ства, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і гарантує право особи на справедливий суд. При цьому кожен державний орган посідає чільне місце в системі, виконує відповідні завдання та функції. Жоден з уповноважених органів не може діяти сам по собі, а вся система органів складається з відповідних структур, які мають притаманні тільки їм властивості та водночас властивості, що притаманні всій системі правоохоронних органів щодо створення цілеспрямованої, науково обґрунтованої методологічної основи забезпечення особистої безпеки працівників суду.

Забезпечення особистої безпеки – складний процес, у якому можна виділити структурні складові, вихідні положення, ідеї, що базуються на основних принципах організації та діяльності державного апарату і формують спеціальні принципи забезпечення особистої безпеки працівників суду. Специфіка службової діяльності, особливості виконання професійних обов'язків, різноманітність застосування засобів, заходів і тактичних прийомів, які застосовують суди та правоохоронні органи, – все це зумовлює значущість принципів забезпечення особистої безпеки. Ці принципи мають важливе методологічне значення. Ефективне застосування комплексу заходів особистої безпеки можливе лише на підставі усвідомлення принципів безпеки.

Принципи особистої безпеки необхідно розглядати у взаємозв'язку, тобто як система елементів, що доповнюють, конкретизують, створюють умови для діяльності один одного.

На думку В.С. Гаркуші, Ю.В. Корнеєва, В.О. Шамрая, принципи забезпечення особистої безпеки за ознаками їх реалізації можна поділити на наступні групи [6]:

1. *Організаційно-правовий принцип* – система об'єктивних передумов для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності. До організаційно-правових принципів відносять: відповідні державні структури (Кабінет Міністрів України, Державна судова адміністрація України, Міністерство внутрішніх справ України), головним завданням яких є науково обґрунтована реалізація правових, економічних, матеріально-технічних та інших можливостей, що надані державою для забезпечення захисту як системи загалом, так і її конкретних працівників. Значну роль відіграє Державна судова адміністрація України, Департамент громадської безпеки МВС України (здійснює організацію діяльності спеціального підрозділу судової міліції «Грифон») і в питаннях забезпечення соціально-психологічної

захищеності: формує позитивний імідж суду через засоби масової інформації та громадські організації, створює в колективах суду сприятливу соціально-психологічну атмосферу, вдосконалює стиль керівництва тощо.

2. *Управлінський принцип* – визначає взаємозв'язок між окремими стадіями і етапами процесу забезпечення особистої безпеки. Управлінському принципу відповідають такі способи його реалізації: комплексність, планування, контроль, управління, обов'язковість зворотного зв'язку, ефективність, ієрархічність, кадрове забезпечення (відбір, організація службової підготовки, психофізіологічна робота тощо), відповідальність, стимулювання, адекватність, однозначність, єдиноначальництво, взаємодія, координація, своєчасність, статистика тощо.

3. *Індивідуально-професійний принцип* – система заходів забезпечення особистої безпеки та набуття необхідних навиків і досвіду.

Працівники суду для забезпечення особистої безпеки повинні: знати і неухильно виконувати відповідні практичні рекомендації державної судової адміністрації України; знати основні тактичні прийоми забезпечення особистої безпеки у різноманітних ситуаціях професійної діяльності; навчатися основам володіння спеціальною технікою, зброєю, спеціальними засобами і засобами зв'язку та індивідуального захисту; формувати індивідуальну готовність до застосування спеціальної техніки, зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу; вміти аналізувати й узагальнювати досвід безпечної поведінки колег по роботі та працівників правоохоронних органів у екстремальних умовах службової діяльності; знати, застосовувати і творчо збагачувати тактику, прийоми і засоби забезпечення особистої безпеки та безпеки колег тощо.

4. *Методично-педагогічний принцип* – це основоположні ідеї, які активізують навчально-пізнавальну діяльність працівників суду щодо формування у них настанов запобігання загрози небезпечної поведінки і пошуку безпечних рішень, та служать методологічною й інформаційною базою, що найбільшою мірою відповідає вимогам проблемно-орієнтованого навчання, яке передбачає максимальну активізацію пізнавальної діяльності працівників суду та співробітників правоохоронних органів з питань особистої безпеки.

5. *Принцип духовного виховання* – цілеспрямований і систематичний вплив на працівників суду та правоохоронних органів, які здійснюють заходи щодо забезпечення особистої безпеки працівників

суду з метою набуття ними конкретних характеристик світосприйняття, духовності, культури спілкування і поведінки, формування поглядів, ідеалів, звичок і смаків, розвинутих фізичних якостей тощо.

В умовах сьогодення одним із головних завдань роботи із персоналом судів та спеціальних підрозділів міліції та служби безпеки, які забезпечують особисту безпеку працівників суду, є орієнтація на українську модель виховання, що дозволяє найповніше розкрити здібності людини і формувати особистість професіонала-спеціаліста правоохоронної системи, а також відповідає тенденціям демократизації відносин у сфері правоохоронної та судової діяльності.

6. *Психологічний принцип* – передбачає вивчення та застосування у діяльності психологічних детермінант щодо службового травматизму в діяльності органів внутрішніх справ та судових органів. Експериментальними дослідженнями виявлено основні психологічні причини загибелі та поранення працівників суду та правоохоронних органів, серед яких: особистісно-психофізіологічні особливості, загальнопсихологічні властивості і негативні психологічні стани працівників; психологічні особливості реагування працівників на стрес-чинник; соціально-психологічні детермінанти, проблеми професійної комунікації та адаптації; недоліки тактико-спеціальної підготовки працівників судової міліції. Особиста безпека насамперед базується на достатньому рівні професійно-психологічної готовності працівника.

Теоретичне значення принципів полягає в тому, що за їх допомогою визначається рівень знань щодо можливої небезпеки для працівників суду і відповідно до цього формуються вимоги до проведення захисних заходів і методи їх реалізації. У практичному відношенні значення принципів дуже важливе, оскільки вони дозволяють знаходити оптимальні рішення захисту від небезпеки на підставі порівняльного аналізу, набутого досвіду, розробки нових заходів, тактичних прийомів, засобів, правил тощо.

Працівники суду повинні застосовувати заходи особистої безпеки як при виконанні службових обов'язків, так і поза ними. Залежно від цього є деяка специфіка забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків працівниками суду. Воно покладається на співробітників спеціальних підрозділів органів внутрішніх справ та служби безпеки. Поза виконанням службових обов'язків працівник суду переважно може опинитися один на один з небезпекою, в умовах, коли немає відповідних спеціальних засобів та зброї. Він і члени його

сім'ї не можуть бути застраховані від різних видів нападу з боку правопорушників.

Деякі засоби особистої безпеки є загальними, і їх однаково можна застосовувати за тих чи інших умов: фізична, психологічна підготовленість тощо.

Безперечно, все це зменшить чинник ризику в період між виникненням злочинного умислу та моментом проведення охоронних заходів щодо працівника суду, початком оперативно-розшукових заходів з метою нейтралізації злочинця спеціальними та оперативними підрозділами.

Висновки. Принципи адміністративно-правового забезпечення особистої безпеки працівників суду визначають коло суспільних відносин, що виникають у процесі службової діяльності підрозділів внутрішніх справ і служби безпеки України щодо попередження злочинних зазіхань на життя, здоров'я та майно громадян, пов'язаних із професійною діяльністю в системі судових органів країни. В сучасних умовах специфіка функціонування та правовий статус працівників суду впливає на організацію діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення особистої безпеки, вимагаючи вдосконалення нормативно-правового регулювання у зазначеній сфері відповідно до вимог Європейського Союзу.

1. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: наук.-практ. рекомендації / [Юхновець Г.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.]; за ред. М.І. Ануфрієва. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 72 с.

2. Балинська О.М. Проблеми теорії держави та права: навч.-метод. посіб. / О.М. Балинська, Т.З. Гарасимів. – Львів: Вид-во ЛьвДУВС, 2008. – 320 с.

3. Грошовий Ю. Системний аналіз європейських стандартів щодо захисту прав людини: доктринальний підхід та судова практика / Ю. Грошовий, О. Копиленко, М. Цвік // Право України. – 2006. – № 8. – С. 143–145.

4. Шевчук С.І. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С.І. Шевчук. – К.: Реферат, 2007. – 832 с.

5. Кельман М.С. Загальна теорія держави та права: навч. посібник / М.С. Кельман. – Тернопіль: Термограф, 2008. – 212 с.

6. Гаркуша В.С. Особиста безпека працівників державної податкової служби України: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.С. Гаркуша, Ю.В. Корнєєв, В.О. Шамрай. – К.: МП «Леся», 2005. – 568 с.

Ковалив М.В. Особенности принципов обеспечения личной безопасности работников суда в Украине.

Рассматриваются особенности принципов обеспечения личной безопасности работников суда в Украине. Раскрываются основные принципы личной безопасности, которые имеют как общие, так и специальные признаки, характерные для каждого вида правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: обеспечение личной безопасности, принципы, работники суда, правоохранительные органы.

Kovaliv M.V. The Peculiarities of Principles of Providing Personal Safety to Justiciaries in Ukraine.

The peculiarities of principles of providing personal safety of justiciaries in Ukraine are examined. Main principles of personal safety, which have both common and special features, those are inherent to each type of law-enforcement activity are revealed.

Key words: providing personal safety, principles, justiciaries, law enforcement authorities.

Стаття надійшла 16 серпня 2012 р.

УДК 354.1

М.О. Король

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОМПЕТЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Розглянуто поняття та сутність компетенції Державної прикордонної служби України. Проаналізовано співвідношення повноважень, функцій та компетенції Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: повноваження Державної прикордонної служби України, функції Державної прикордонної служби України, компетенція Державної прикордонної служби України.

Постановка проблеми. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) є одним з елементів державного механізму, якому делеговано сукупність повноважень у сфері забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні (контрольні, адміністративні, розпорядчі тощо). Зі зміною статусу прикордонного відомства з військового на правоохоронний спеціального призначення, відповідно змінено компе-